

փչտակեն • սակայն կը յուսանք Աստուծոյ որ այս վիճակը այլեւս երկար չպիտի տևէ եւ այն յոյսը ունինք որ Բիւրութիւն ալ քարոզութեան երջանկութեան բուպին հասած է :

Ձեր լրագրի նկատմամբ ուշադրաւ կ'ընտ մը կայ, այն ալ այս է որ ձեռքս ունեցած բոլոր համարները կարգադրով կը տեսնամ որ գոեք միշտ միմիայն ինչ քան որ լաւ է բարի է այն կը գրէք, ապա ինչո՞ւ անոր ազատ մուտքը մեր երկրին մէջ արգիւրուած է... ուրիշն Սուլթան Համիդին կը հրաժարի, իտալ կուտայ բարի բաներէն : Ասկից զատ՝ կը լսենք որ ամէն տեղ զպրողներ կը բացուին ու ժողովուրդներ կը կրթուին, միջոցաւ մեր երկիրը տակաւին կըրթութեան նոյնն անցած տեսած չէ : Պարզ է ապա որ Թագաւորը իջ ցանկար որ Բիւրութիւնը, ընդհանրապէս ուրախ կ'ըլլայ որ մենք միշտ ապաշին ուրիշ ժողովուրդներէն ստոր մնանք : Ամբողջ քիւրտները Հայիցու դէմ կը հանէ անոնց վրայ յարձակել կուտայ : Մենք հիմակ այլեւս կը հասկնանք որ Հայը կը նեղուի (եւ իր տանըմէն կը հեծկլտայ), եւ այժմ Թագաւորի նպատակն ալ կը հասկնանք : Ան կուզէ որ մենք միշտ Հայերու հետ կ'ըտած մնանք : Բայց ի՞նչո՞ւ այլեւս ուշքի գայ եւ հաւատացած լինի (Թագաւորը) : որ մենք այսուհետեւ մեր պատուով վրայ կ'ըրդուած մեր տիրոջ (ձեր) պաշտ պանութեամբ եւ հրահանգով ըստ մեր կարի մեր ձեռքէն եկած մարդկութեանը (բարեկաւ մութիւն) պիտի ընենք անոնց (Հայերուն) : Մենք կ'ըմ'սենք որ մեր ամբողջ չարեաց պատճառը «Պալատի» պատակաւորն եւ նեւ հոգիներն են : Աւագիւլ կուզայ սա բանին որ Պոլսոյ մէջ այսօր այսքան հազարաւոր քիւրտներ կան, եւ անոնցմէ մէկը որ ար մահուան հաւրածով մը այն նեղը մէջ տեղի չէ անհետացուցած : Ապակցուցիչ բան մըն է որ Թագաւոր մը բոշայի մը ձեռք խաղալիկ դարձած է : Այս նամակը վերջինը չպիտի ըլլայ • յոյս ունիմ որ այսուհետեւ ատիթ կ'ունենամ Բիւրութեան ձեռք տեղեկութիւններ հաղորդել, սակայն վստած չեմ թէ այս նամակն իսկ ձեր ձեռքը պիտի հասնի կը յուսամ թէ չնորկ կ'ընէք պատասխանել ինձ :»

Այսուհետեւ յաճախ տեղեկութիւնն պիտի տանք (Անանխի) մէջ «Բիւրութեան» ի պարտականութեան մասին :

ԼՈՇՏՈՎ

Բարեկ

ՊԱՏԻՄԱՐՔԻՆ ՇՐԱՒԱՐՈՎ ՆԸ

— 0 —

Օրմանեան պատրիարքը դարձեալ հրաժարական տուաւ մարտ թուոյ սկիզբները : Պոլսէն մեղի կը հաղորդեն թէ պատճառաբանեալ հրաժարական մը տուած է պալատին, եւ ասի զայրացուցած է Սուլթանը : Հրաժարականին պարտականութիւնը հաղորդուած է եւրոպական մամուլին, եւ «Թան», ինչպէս եւ ուրիշ լրագիրները, հրատարակիցին ընդարձակ հետադիրները որոնց մէջ մանրամասնօրէն կը բացատրուէին այն պատճառները որոնց համար Օրմանեան որոշած է հրաժարիլ : Օրմանեան կը պահանջէ, որ միայն Սաի կաթողիկոսական ընտրութեան օրինաւոր ու վաղադիր իշխող կառարուը, այլ եւ գաւառներուն մէջ Հայոց համար երթեւեկութեան, ինչպէս եւ օտար երկիրներէ հայրենիք վերադարձի ազատութիւն, զինուորական տուրքերու մէկ քանի տարւան զիջուած պարտքին ցնջում, եւն : Պալատը ջանացած է որ Օրմանեան հրաժարականը ետ առնէ, բայց Օրմանեան անդրդուելի կը մնայ իր որոշման մէջ : Անցեալին սխալները դարմանելու ձեռքում մըն է այս արգիծք՝ Օրմանեանի մէջ : Կը մաղթենք որ այդպէս ըլլայ : Տատեան փայլան, որ «չար ոգին» եղած էր Օրմանեանին եւ անոր գործած սխալներուն բուն թեղադիրն ու հեղինակը, նորէն իր հնարքները սկսած է թափել՝ հրաժարականը ետ առնել տալու համար : «Թան»էն կ'իմանանք թէ Հնչակեան կուսակցութիւնը, զայրացած Տատեանի այս ընթացքէն, սպառնական նամակ մը գրկած է անոր :

«Ահաւասիկ պատճէնը, կը գրէ «Թան» իր ապրիլ 5ի թուով, նամակը մը գոր Հինչակեան Գաթիթէին Պոլսոյ գործադիր մասնաճեւղը զրկած է Հայոց Գաղաքական ժողովոյ նախագահ Տատեան Արթիւր փայլալի, եւ օրինակ մըն ալ Հայոց պատրիարք Օրմանեանին : «Օրմանեան արքեպիսկոպոստ նորէն իր հրաժարականը տուաւ Հայոց Պատրիարքութեան, եւ ձեր Վեմութիւնը նորէն կ'սկսի իր գեր իսաղալ զայն ստիպելու համար որ հրաժարականը ետ առնէ :

«Երբք մեր ազգային Սահմանադրութիւնն ու մեր հիկեղեցոյն օրէնքները այնքան ոտնաւիրի եղած չէին, երբք հայ աղբը այնքան հալածուած, ստապած ու վայրապօրէն չարչարուած չէր որքան Օրմանեան արագանի պատրիարքութեան եւ ձեր Վեմութեան վարչապետութեան օրով :

«Հետեւաբար Հնչակեան յեղափոխական քոմիսիէն իրին պարզեւ կը համարի ներկայիս ձեր Վեմութեան ազդարարել թէ վճռողաբար որոշած է Օրմանեան սրբազանի հետադիր պատրիարքութենէ եւ ձեր Վեմութիւնը ճաղաքական ժողովոյ ատենապետութենէ, եւ թէ՛

հակառակ պարագային՝ մահուան պատիժը պիտի գործադրուի Զեքի վանութեան եւ Օրմանեան Սրբազանին դէմ։

«Փոփոխէն միանգամ ընդ միշտ պարտք կը հանարի Զեքի վանութեան ազդարարել որ եթէ այս նամակը կառավարութեան յանձնուի եւ եթէ մեր խեղճ ազգին դէմ հայածանքը, չարարանքը եւ խառութիւնները վերսկսին, Զեքի վանութեանը պատասխանատու պիտի բռնենք առանց, եւ մահուան պատիժը պիտի գործադրուի։»

Օրմանեանը մօտէն ճանչցողներ Պոլսէն մեզի կը հաղորդեն թէ Օրմանեան իր ընդունած այս նամակը ոչ մէկուն չէ յանձնած, հնազանդելով Հնչակեան կուսակցութեան պատմէրին, Տառետեան փայան, ընդհանրապէս, փութացած է կառավարութեան յանձնել այդ նամակը, եւ — ճղճիմ բայց նշանակելի մանրամասնութեան — անմիջապէս ընդունած է Սուլթանէն իր եւ իր տղուն չլիճ արուած ամսականները ամենը մէկէն։

Le Journal de Genève, իր պարբեր 76 թիւով Պոլսէն ուղղուած թիղթակցութիւն մը կը հրատարակէ, որուն մէջ թղթակիցը, անխմատ գտնելէ յետոյ Օրմանեանի զրկուած սպանաւ գործը, շատ հասկանալի կը նկատէ Տառետեանի ուղղուած սպանաւիքը։

«Ոչինչ նուէր անխմատ է, կը գրէ, քան այսպիսի նամակ մը որ կրկի Օրմանեան Սրբազանի պէս պատրիարքի մը որուն անձնութիւնը ինչը դէպ իր հովուած հօտը իր պատրիարքը բնորոշուելէ ի վեր քանի քանի անգամ յայտնուած է ամենէն տագնապալից պարագաներուն մէջ եւ որ ուրիշ նպատակ չունի բայց եթէ հապտեցնել իրեն յանձնուած շահերը օսմանեան կառավարութեան շահերուն հետ, զժողովրդին գործը, զոր կատարած է եղական թաքթով մը(1)։ Բայց նմանօրինակ նամակ մը զրկուած է, շատ իրաւացի կերպով, Արթին փայա Տառետեանի, Արտաքին գործեր նախարարութեան պետական փոխ-քարտուղար եւ Հայոց քաղաքական ժողովոյ ատենապետ, զոր իր ազգակիցները իր նկատին, եւ բոլորովին չեն ազդեցել, իրբեւ մտնելի մը, որ իր անձնական շահէր միայն նկատողութեան կ'առնէ եւ որուն ստրկական հաճոյակատարութիւնը հանրաժանութիւնն է։»

Այս ծանրակշիւ եւ Տառետեանի համար շատ վտանգաւոր տողերը Le Journal de Genèveի պէս լուրջ լրագրի մը մէջ, շատ շահեկան են, եւ շահեկան անով մասնաւոր որ թղթակիցը ուղղակի Օրմանեանէն ներշնչուած ըլլալու հաստատանքութիւններ կան։ Օրմանեան կը սկսի ուրեմն վրէժ գրուած իր «չար ոգիներն, այն անձնէն որուն խորհուրդները զինքը քարոյշապէս սպանեցնելն ազգին առջեւ։ Լոռոյիցի ալ կան թէ Օրմանեան այս բոլոր թղթացքը կը բռնէ իր կողմը ժողովրդականութիւնը վերսկսելն ձեռք ձգելու եւ Սոյո կաթողիկոս ընտրուելու համար։ Ընդերք է գրանշու թէ աղքատ պիտի ուզէ՝ փորձեալը կրկին փորձել։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԵՐԵԿՈՅՑԻ ՄԸ

— 0 —

Ա. Զօպանեան խնդրեց Ligue des droits de l'homme et du citoyen էն որ իր հովմանաւորութիւնը շնորհէ գրական եւ երաժշտական ցերեկոյթի մը որ պիտի տեղի ունենայ յունիսյի շաբաթ օրը, ի նպատակ հաստատանի հազարաւոր որբերուն։ Զօպանեան այս գաղափարը յղացած էր երկու տարի առաջ, եւ Լաւէի դեսպանախորհուրդին ատեն, ներկայացուցած էր զայն՝ ֆրանքո-հայկական ընկերութեան, բայց այդ միջոցին Ֆրանսա Տրէքլիսի խնդրոյն ամենէն տագնապալից փուլին մէջ գտնուելով՝ Պ. Լաւիս խորհուրդ տուած էր այդ գաղափարին իրաւորեմունք յետաձգել։ Այժմ, Ligue des droits de l'homme երրորդ հաւանած է իր հովմանաւորութիւնը շնորհել այս հայկական ցերեկոյթին։ Պ. Բոնէլ հաճած է վստովել թատերնոր ձիարար որսամարտութեան տակ դնել այդ ցերեկոյթին, եւ անձնապէս անգլիցի անոր կազմակերպութեանը։ Այս ցերեկոյթով Զօպանեան նպատակ ունի ոչ միայն քիչ մը ներթափանցեցնել հապտեցնել մեր որբերուն, այլ նաեւ այս ստիւիւ Հայոց բանաստեղծութեան եւ երաժշտութեան վրայ գաղափար մը տալ ֆրանսական հասարակութեան։ Բարեբաղ ամենէն նշանաւոր արուեստագէտները պիտի մասնակցեն այս ցերեկոյթին։ Մեր յառաջիկայ թիւով պիտի հրատարակենք մանրամասնութիւններ։

ԱՋԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

— 0 —

— Բէւ-Լաշէզի գերեզմանատան մէջ վերջէքս առիթ ունցնալ տեսնելու այն սիրուն դեմքը ինքանաբար զոր տիկին Թիւսիւզիան դնել տուած է իր ամուսնին մարմնոյն վրայ եւ որ հայերէն ու ֆրանսերէն տառերով կը կրէ հանդուցեալին անունը. գերեզմանաբար զարդարուած է ծաղիկներով, որոնք միշտ կը նորուգուին այրիին խնամքներով։ — Ինչ որ պարզ կ'ին մը կ'ընէ իր ամուսնուն յիշատակին համար, ցատալի է մտածել որ ամբողջ Բարեգի Եայ գաղթականութիւնը դեռ չէ ըրած Բրիգոր Օտեանին համար, որուն գերեզմանաբար ընտրուած է արձանադրութիւն չի կերել, եւ խոտերուն մէջ անհետմ մոռցուած մնացած է։ Փոխանակ արհարարակներն հին նամակի յաճախ անխառն կտորուանքներ որոնք այդ առնիւ գրաւգէտ ազգայնէր ծծողալի կը գրաձնեն, Պ. Չեքազ շատ աւելի լուրջ քան ըրած կ'ըլլար, — եւ պարտականութիւն մը կատարած, — եթէ այս անխառնափելի զիտողութիւնը գտնէ անգամ մը ներկայացուցած ըլլար միշտ հին։